

בכל מקום הן בדיני ממונות או במצות או באיסור והיתר או בטומאה וטהרה דחילקו בין חדא לתרתי, שהרי אמרו (גדרים י): כינויי גדרים כגדרים – ולא כנויי כנויים; ואסרו תשמיש קדושה ולא תשמיש דתשמיש (מגילה כו:); ורבי מאיר דחייש למיעוטא, מכל מקום למיעוטא דמיעוטא לא חייש (יבמות קט:); [ותרי הואיל לא אמרינן (פסחים לח:); תרי מקצת היום ככולו לא אמרינן (שם נה:); והחמירו בספק ולא בספק ספיקא על פי שמירת גדרי ספק ספיקא; ובכהאי גוונא אמרו חדא פירא ולא פירא לפירא (ע"ב לו:); וטמא גיסתרא ולא גיסתרא לגיסתרא (שבת צו:); ואמרו תקנתא לתקנתא לא עבדינן (ב"מ ה:); ובדברי תורה אמרו אלפני מפקדינן ולא אלפני דלפני (ע"ז יד:); וכחאי גוונא בדרשותיהם: עבדים ולא עבדים לעבדים (קדושין כב:); מעל ולא מעל דמעל (יבמות קג:); תוכו ולא תוך תוכו (חולין כה:); וזכר לדבר: תרי מיגו לא אמרינן (ב"ב ט:); תרי מקצת לא אמרינן (פסחים נה:); [תמורה דף יג. 'תמורתו ולא תמורת תמורתו']; ואצטרכינן לשנויי צרת צרותיהן (יבמות ג:); ופירי פירותיהן (כתובות פג:); וולד ולדות (עירובין כו:). הן אלה קצת דרכי חז"ל, ולא כרוכלא אחשוב רובם וכל שכן כולם, ביודעי קוצר ידיעת, רק אפס קצתם מן הבא בידי כתבתי. נקוט מינייהו שדרך חכמים לדקדק ולחלק בין חדא מלתא בההיא עניינא או תרי.

וכן לא גורו בנ"ט בר נ"ט (י"ד צה, א); ובש"ך בחו"מ (שפ"ק א) פוטר גורם דגורם לכולי עלמא' (מתוך שו"ת חות יאיר מו).

(ע"ב) 'אמר רב פפא: בדיק לן רבא...' כמו כאן, מצאנו בכמה מקומות בש"ס שרב פפא מסר דברים שבהם בדק רבא את תלמידיו; בעירובין נא. מו"ק יג. גדרים צ: מנחות צא. בכורות מז. (ושם לפנינו 'רבה', ואולם גרסת הרא"ש: 'רבא', וכ"נ שהרי רבא הוא רבו של רב פפא ורבה רבו של רבא). ומצאנו במקום אחד שגם רבו של רבא, רב יוסף, נהג כן עם תלמידו – בחולין קלג. (ויש גורסים שם 'רבה' – ע"ש ברש"י תוס' וב"ח). ועוד נזכרו שני חכמים שנהגו כן – רחבה (עירובין עו.) ורב הונא בר חיננא (כתובות סא. והרא"ש גרס שם 'רב פפא').

דף נו

'גגז ספר רפואות – והודו לו'. רש"י מפרש, לפי שלא היה לבם נכנע על חולים לבקש רחמים אלא מתרפאים מיד [כעין זה בשלטי הגבורים (ברכות מד. בדפי הרי"ף); שראה חזקיהו בני דורו שהיו תולים כל בטחונם ברופאים ולא היו בוטחים בהקב"ה]. והרמב"ם (בפירוש המשנה כאן) דחה בתוקף פירוש זה, שהרי זה דומה לאדם הרעב ובא לאכול לחם להשביע רעבונו, הכי נאמר שיש כאן חוסר בטחון!?

קצב

ומפרש הרמב"ם שהיו בו רפואות שאינן טבעיות שאסור להשתמש בהן, או שמא היו כתובים באותו ספר סמים העלולים להמית, ובני אדם עשו בהם שימוש שלא כהוגן – לכך הודו לו על גנייתו. ע"ע פירוש הרמב"ן פר' בחקותי כו, י; שו"ת הרשב"א תיד; עינים למשפט ברכות י; ברכת שמעון חקת. וע"ע במובא ביוסף דעת ב"ק פה.

'סתם מי גיחון העליון – ולא הודו לו'. כפי המשתמע מהמקראות בדברי הימים (ב-ב לב), טרם בוא סנחריב למלחמה על ירושלים, סתם חזקיהו את המעינות אשר מחוץ לעיר. וזאת עשה בהתייעצות עם 'שריו וגבוריו' במסגרת שאר ההכנות של התגוננות; חיזוק חומת העיר והכנת העיר והעם למצור. פעולה זו נראה שעשאה על פי החכמים, וכדין נעשית שהרי היו נתונים במצב של סכנה. והלא הפייטן (בפיוט להושענא רבה) מזכיר מעשה זה: 'המכריז תשובה לצאנך או בבוא מחרף סתם עינות מים' – וודאי אין מקום להזכיר את גנותו של חזקיהו אלא את שבחו.

אולם סתימת מי גיחון העליון, כפי הנראה מן המקראות, התבצעה לאחר שעזב סנחריב את ירושלים, וזאת עשה חזקיהו על דעת עצמו ללא התייעצות, כשירושלים לא היתה בסכנת מלחמה [כפי שמוכיחה גם חציבת הניקבה הארוכה שבודאי נמשכה חדשים רבים או אף שנים, ואינה נעשית במצב של סכנת מלחמה קרובה]. אלא מחשש עתידי שמא יבואו מלכי אשור להלחם – במעשה זה ראו חכמים חוסר בטחון בה', מפני שכבר הובטח לו (לאחר שירושלים באה במצור): **וגנתי את העיר הזאת** (עפ"י 'עיונים בדברי חז"ל ובלשונם' עמ' מב).

'מייתי אסא דרא ושיכרא דדפנא וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין, ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה...' נראה שאין חילוק באיסור הרכבת כלאים, בין מרכיב גוף למרכיב שרף, שאם נוטל שרף ונותנו בסדק והוא חוזר ועושה ענף מאותו השרף – הרי זה מרכיב גמור, כי אין חילוק בדומם בין עב לנוזל, וכיון שיש בשרף כח ההולדה – נחשבת הרכבה [ואין זה דומה להרבעה שאין איסור בנתינת זרע של מין זה למין אחר].

ואולם אם המשקה נבלע באילן ומטיב עם צמיחתו ואינו מוציא ענף – מותר, וכמו שמצינו כאן שלא אסרו נתינת נוזל העשוי מהדס דפנה ושעורים בדקל, משום הכלאת אילן באילן או ירק באילן (עפ"י חזון איש כלאים ב, טז).

וכן אין להקל בפעולת הכלאה על ידי האבקת תאים זכריים של מין אחד, על תאים נקביים של מין אחר, שהרי כאמור אין חילוק בין מרכיב אילן למרכיב שרף, ואף בזה הלא נותן מין אחר שיש בו כח ההולדה (עפ"י שבט הלוי ח"ט רכד).

'מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא'. נראה שלולב הבא מדקל נקבה [הגם שאינו עושה פירות אלא בהרכבה כדברי רש"י כאן], כשר לנטילה בסוכות שהואיל ומותר להרכיבו עם דקל זכר הרי זה בכלל 'כפות תמרים' (עפ"י חזון איש כלאים ב, יח).

'רבי יהודה אומר: מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואנן מאי טעמא אמרינן ליה... משל לבת מלך...' מכך שלא מיחו בהם חכמים, משמע כדברי השלטי-הגבורים והב"ח שאמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' אינה מעכבת, ואם לא אמר – אין מחזירים אותו. והלא מצינו שחכמים מיחו ביד אנשי יריחו בדברים שאין בהם איסור תורה – אם כן מדלא מיחו כאן משמע שאף מדרבנן יצא ידי חובתו (עפ"י באור הלכה סא; אגרות משה או"ח ח"ה ה. וע"ש הוכחות נוספות).

א. באג"מ כתב שאם נזכר לאחר שהתחיל 'ואהבת' עדיף לחזור הגם שאינו חייב, ודלא כמו שכתב בבאה"ל לאמרו במקום שזכר. ב. גם ברמב"ם (ק"ש א, ד) משמע שאמירה זו אינה מעיקר ההלכה אלא מנהג. וכענין המשל שהתחילו העבדים להביא לה בצנעה מדעת עצמם, אף אנו מעצמנו יש לנו לנהוג לומר כן בחשאי. ומה שאמרו 'התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי', אין הכוונה לגדר תקנת חכמים המחייבת, אלא לתקנה המאשרת לומר כן ואין כאן הפסק (עפ"י אבי עזרי שם).

על אמירות שונות שנהגו לאומרים בלחישא, כפשרה בין אמירה לאי-אמירה – ע' בספר מנהגי ישראל ח"ד ה.

'ציקי קדרה' – תבלינים, דבר הניצוק לקדרה (עפ"י הערוך ועוד).

(ע"ב) 'כלל אמרו בפיאה; כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, ולקיתתו כאחת, ומכניסו לקיום – חייב בפיאה...' דעת רבנו תם ור"ש בעלי התוספות (בתוס' כאן ובשבת סח. ובראש השנה יב. ובנדה ג. פאה א.ד. וכן כתב הרשב"א בשבת) שאין חיוב פיאה מן התורה אלא בדגן תירוש ויצהר, כי סתם 'קציר' שנאמר בפאה היינו תבואה. וכן נאמר בה כי תחבט זיתך וכי תבצר כרמך. וחכמים תקנו בשאר פירות שלקיתתם כאחת, אבל באלו שאין לקיתתם כאחת ואין מכניסם לקיום – לא תקנו, שאין באלו ריוח לעניים.

אבל הרמב"ן חולק וסובר שמהתורה שאר אילנות חייבים בפיאה, שהרי לא נאמר בפיאה 'דגן' כמו בתרומות ומעשרות. אלא שנתמעטו דברים שאין לקיתתם כאחת ואין מכניסם לקיום משום בטול עניים. וכן משמע לכאורה מדברי הרמב"ם (מתנות עניים ב), ששאר פירות האילן וכן הקטניות או ירקות שמכניסם לקיום כגון שומים, חייבים בפאה מן התורה (וכן דעת הר' פורת, מובא בתורא"ש שבת סח, והרשב"ם – מובא בריטב"א שם).

א. המפרשים העירו מכמה סוגיות המורות לכאורה לכאן ולכאן: ע' ר"ש סיריליא פאה א, ד; מנחת חינוך רטז, ה, ריח, א; חזון איש יו"ד רג, א. וע"ע אבי עזרי ריש הלכות מתנות עניים.

ב. נראה לכאורה שאף על פי שנשתנה מנהג העולם והירק נכנס לקיום בהקפאה או בשימור, אין הדין משתנה. וזה נכון הן לדעת הסוברים שמהתורה חלוק ירק משאר דברים, שמתברר שלא ישתנה הדין בגלל שינוי טבע העולם ומנהג הבריות [דוגמא לדבר: י"ח טרפות שמגו חכמים, אע"פ שהטבעים משתנים וחלק מהם חיות, כמוש"כ אחרונים. וכן זמן שכיבה דקריאת שמע עד שלש שעות, דעת הפוסקים (ע' ריש ברכות בשו"ת לסיכום) שגם אם ישתנה זמן השכיבה, אין הדין משתנה], הן לדעת רבנו תם שמהתורה אין חיוב פיאה אלא בדגן תירוש ויצהר וחכמים לא רצו לחייב אלא בדבר חשוב שבני אדם מכניסים לקיום, וא"כ לכאורה החשיבות תלויה בהכנסה בפועל והרי נהפך הירק לדבר חשוב, מכל מקום כיון שסוף סוף לא תקנו חכמים פיאה בירק, אין לנו לחדש חיוב [ע' כמה דוגמאות בדומה לזה במנחת שלמה כה (עמ' קס). ובמובא ביוסף דעת ע"ז עה אודות טבילה לכלי אלומגנים]. וצריך בירור.

יש להעיר עוד שמדברי רבנו חננאל משמע שמפרש 'מכניסו לקיום ע"י דבר אחר' – שמקיימים אותו על ידי כבישה. וכן פירש בתוס' רבנו פרץ [ובחזו"א שביעית סו"י ז, אות ב משמע שמפרש דברי ר"ח בענין אחר. ואולם מתור"פ משמע שמפרש כאמור]. ולפי זה נראה שכל אמצעי קיום מלאכותיים בכלל נידון זה.

'בראשונה היו נותנין פיאה ללפת ולכרוב. רבי יוסי אומר: אף לקפלוט... רבי שמעון אומר: אף לכרוב... תרי תנאי הוו...'. מדובר בברייתא זו על מנהג אנשי יריחו עד שמיחו בהם חכמים, שהיו נותנים פיאה מראשי לפתות [וזהו 'בראשונה', כי לאחר מכן נתבטל המנהג ההוא, דומיא דלהלן 'בראשונה היו מניחים עורות...'].

ואפשר שרבי יוסי ורבי שמעון אינם חולקים אלא כיצד היה מעשה, באיזה ירק נתנו בני יריחו פיה, אבל לדינא אין מקום לחלק במכניסו לקיום על ידי דבר אחר בין לפת לכרוב וקפלוט. ואף על פי שאין נפקותא במחלוקתם, מפני חיבוב ההוראה דקדקן בדבר. או אפשר שיש מקום לחלק בין מין למין, וכל שהראשים יותר חשובים יש לומר שהם בכלל הפרי ונחשבים כ'מכניסו לקיום', אעפ"י שלא היו טורחים להכניסו לקיום בפני עצמו אלא אגב האמהות. ואם ננקוט שראשי הכרוב יותר חשובים, אם כן לרבי יוסי שמענו שאפילו בזה סוברים חכמים שאין בו פיה, ואילו לרבי שמעון לא שמענו לפטור בכרוב. ולרבי יוסי יתכן ובקפלוט גם אנשי יריחו מודים שפטור (עפ"י חזון איש שביעית סו"י ז. וע"ש שדחה פירוש אחר בסוגיא).

ענינים וטעמים

'כורכין את שמע... ולא היו מפסיקין... שהיו אומרים 'היום על לבבך' דמשמע היום על לבבך ולא מחר על לבבך'. ענינים ורמזים שונים – ע' מי השלוח ח"א ואתחנן ד"ה והיו הדברים; אוהב ישראל ויחי; שם משמואל שופטים תרע"ח.

'ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה...' –
 '... אם הפירוש על זמן ביאת משיח – לא ידענו מה סוד עמוק הוא זה, וגם מה נפקא מינה בידיעה זו.

רק עיקר הפירוש שרצה לברר להם שורש הגלות והגאולה, כי באמת אין רע יורד משמים, וימי הרעה נעשים רק על ידי חסרון המקבלים שנהפך להם לרע, והוא רק הסתר ולכן יש לו סוף וקץ כי השקר אין לו רגלים וקיום. ואם היו יודעין זה האמת, לא היה שולט בהם הגלות, רק כי לא היה ניתקן הכל כראוי והיה מוכרח להיות גלות מצרים, ולכן לא היה יכול לגלות זה הקץ. ומכל מקום איתא כי גילה מה שרצה לגלות, רק בדרך הסתר. ופרשנו בעזה"י כי יש אספקלריא המאירה והיא בחינת יעקב (אמת) שאין לפניו הסתר, ורואה הכל בעין הראות, ויש אספקלריא שאינה מאירה והיא בחינת אמונה, שע"י ההסתר עצמו צריכין לבוא אל האמת על ידי האמונה, ונקראת אספקלריא שאינה מאירה כי האור בא מההסתר דייקא כנ"ל. והבן. וכיון שלא היה יכול יעקב לגלות זה הקץ, שהוא לברר להם האמת בבחינת אספקלריא המאירה, צריך להיות התיקון בבחינת אמונה. וזה צריכין לידע גם עתה, כי בכל גלות כן שהקב"ה מכין קודם הגלות הארות קדושות שיכולין להתדבק בהם אף בחשך, רק שאינו נגלה, וכשמאמינים כראוי יכולין למצוא האמת ואז בא גאולה, כי תכלית הגלות הגאולה כנ"ל' (מתוך שפת אמת ויחי תרל"ה).

'...ופירוש הדברים כי כל הגלות הוא רק הסתר בחיצוניות, וכמו שכבר ביארנו שאף בתוך הגלות יש אור גדול טמון וביכולת האדם לדבק את עצמו לפנימיות הדבר ולגלות זה האור, וכשהאדם מדבק את עצמו להפנימיות אז אין כאן גלות כלל, וכמו שיעקב אבינו שהיה במצרים ערות הארץ, ושם בתוך הגלות הזה הי' חי חיים של עולם הבא ואצלו לא הי' גלות כלל, ואת נקודה זו רצה יעקב"א לגלות לבניו וכמו שידוע מספרים הקדושים שיש גאולה כללית וגאולה פרטיות, שיכול האדם לזכות לגאולה פרטיות אף בתוך הגלות, והכונה הוא כנ"ל שמדבק את עצמו

לנקודה הפנימיות ואז אינו בגלות כלל, ודבר הזה נסתם ממנו, כי אילו היה מגלה לא הי' גלות כלל. ואף שנסתם ממנו ולא הי' ביכולתו לגלות את זה, אבל הוא בהבחינה שכתוב בתקוני זהר (בא) הלשון 'ללבי גליתי ולאברי לא גליתי', והכונה כי לא בא הדבר לידי גלוי, וכהלשון 'מלבא לפומא לא גלי' כי הלב מורה על פנימיות הדבר, שבפנימיות יכול האדם להגיע לבחינה הזו של גאולה פרטיות, לידע שהכל הוא רק הסתר, ובפנימיות הדבר הגלות והגאולה הכל אחד אלא שלא בא הדבר הזה לידי התגלות, והכח הזה נטע יעקב בתוך כלל ישראל, שיהיה להם היכולת לחיות בתוך הגלות...

... ואצל יעקב א כבר הגיע זמן הגאולה, וכמו שכתבנו שאלו הי"ז שנים חי חיות מעין עולם הבא, ואצלו היה הכל בבחירות, ולכן אמר 'בשכמל"ו' כמו שיהיה לעתיד לבוא שיאמרו בקול ברוך שם בקול רם, ופירושו שיהיה נגלה מלכות שמים הבריאה בכל פרט ופרט ולא יהיה שום הסתר כלל, אבל אצל השבטים התחיל אז זמן הגלות, והיא הנהגה של הסתר, ולכן נסתלקה ממנו שכינה, אבל בתוך לבם של ישראל יש נקודה שאין לה שייכות לגלות כלל, ויכול האדם לגלות נקודה זו ע"י האמונה, שע"י האמונה יכול לבוא לבחינת הלב ולגלות הפנים של הדבר, שיהיה לו שייכות לנקודת החיות הזו של 'יחי יעקב' הסתומה בתוך הגלות...!

(מתוך אור גדליהו ויחי – עפ"י שפ"א)

'הקורא קריאת שמע, כשהוא גומר פסוק ראשון אומר בלחש 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' וחוזר וקורא כדרכו ואהבת את ה' אלקיך עד סופה. ולמה קורין כן? מסורת היא בידינו שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, ציום וזרום על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו, ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם, כענין שאמר לנו משה רבינו פן יש בכם איש או אשה וגו' – ענו כולם ואמרו 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד'. פתח הזקן ואמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל שבח ששבח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה' (רמב"ם קריאת שמע א.ד).

'... מה שהרמב"ם כתב שבשעת מיתתו ציום וזרום על יחוד השם וכו' ובגמרא איתא שביקש יעקב לגלות להם קץ הימין. והכסף-משנה כאן עמד על זה. ונראה פשוט שכל ענין ידיעת הקץ אין זה ענין בפני עצמו, מה שנוגע לנו, אלא אך ורק שיש בזה משום זירו ויחוד השם לעבודתו וליראתו, כי אין שום נפקא מינה בזה ידיעתנו מתי יהיה, ונאמן עלינו הקב"ה שיהיה מתי שיהיה ברצונו, והתועלת בידיעה זו לזרוז, ועל כן כתב הרמב"ם סתם שציום וזרום על יחוד השם, ודייק הרמב"ם לכתוב כך ללמדנו שלא להיות ממחשבי קצין, כי ידיעת הקץ אין זה ענין חשוב כלל וכלל אלא העיקר הזירוז להשם' (אבי עזרי מהר"ד שם).

'אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד'. מובן בזה מה שנאמר לאחר מכן שא נא פשע אחיך... ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך, ולא נאמר הלשון 'עבד ה' בתורה עד הנה – כי מאחר שהשבטים קבלו עליהם באותה שעה עול מלכות שמים ועל ידי כך נקנו להיות עבדים נאמנים למקום ב"ה, לכן התחיל הכתוב להשתמש מעתה בלשון זו (עפ"י ליקוטי מגדים ח"א דף פא. – מהר"ק מקוצק).

על הזכרת שם האב בכינוי של כבוד [כמו כאן, 'יעקב' הוא שמו הפרטי ואילו 'ישראל' הוא שם הכבוד שלו. אמת ליעקב] – ע' במובא ביוסף דעת קדושין לא:

– יעקב אבינו, כל ימיו היה מצפה בכל פרטיו ומעשיו לידע מה הוא אצל בוראו, ואיזו ברכה וקדושת השם תישאר אחריו השארה קיימת להיות נקרא על שמו. ויען שהשי"ת כך דרכו להודיע לאדם שכרו ופעולתו... לכן בהקבצו יחד שבטי ישראל ובאו אל יעקב שיברכם, אמרו כולם שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד כדאיתא בגמרא, ומקודם לא סדרו ביניהם מה שיאמרו, רק ששרתה עליהם רוח הקודש שכוונו לדבר אחד. ובוזה הראה השי"ת ליעקב תעלומות לבו כל ימי חייו, כי תעלומות לב האדם נתראה ביוצאי חלציו, שעל ידם נתגלה מחשבותיו, לכן הראה לו השי"ת כי אחדות השי"ת יתקרא על שם יעקב אבינו, כדאיתא בזה"ק (ואתחנן רסג) 'שמע ישראל' – ישראל סבא. וכששמע יעקב אבינו אחדות השי"ת מפיהם – שמח מאד ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. וזה שאיתא בגמרא 'יעקב אבינו לא מת' – כי זה היה עיקר החיים שלו, שיכיר כל אדם אחדות השי"ת...' (מי השלוח ח"ב ויהי).

– יעקב, מלבד מה שאמר לבניו האספו על הגופות, אמר עוד הקבצו ושמעו בני יעקב כלומר שיסירו מלבם קנאה ותחרות, כאילו הם איש אחד, נפש אחת; שאם לא יעשו כן אי אפשר לקבל עליהם יחוד שירצה וישרה עליהם, וכמו שאמרו בזהר על הפסוק והוא באחד – ומי ישיבנו. וכל אחד בעת קריאת שמע מיחד לבו עם כל עדת בני ישראל ומדבר אליהם: שמע ישראל, כולנו באהבה וקשר לב אחד בלי קנאה ושנאה, ועתה אנו מקבלים יחוד אלקינו עלינו ואומרים ה' אלקינו ה' אחד (ספר חרדים, מובא בשבט מוסר יט,יד).

'נאמרוהו – לא אמרו משה רבינו. לא נאמרוהו – אמרו יעקב...' –

'... דענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' הוא שתהיה התגלות כבוד ה' כאילו רואה בעיניו. ויעקב לשבעים נפש היה בכחו להכניס זה בלבם, אבל משה לששים רבוא לא היה ביכולתו להכניס זה בלבם. על כן אמרו יעקב ולא אמרו משה'.

(שם משמואל ויגש תרע"ה בשם הרה"ק מאלכסנדר)

'התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי... משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה. אם תאמר – יש לה גנאי...' –

ולכאורה יפלא משלם ז"ל, הלא שבח גדול הוא?

ועל פי פשוט יש לומר דלפי האמת אינו שבח כלל, כמו האם יחשב לשבח למלך בשר ודם לומר שהוא מולך על רבי רבבות נמלים ויתושים והמה מקבלים עליהם עול מלכותו ברצון, כל שכן וקל וחומר אין ערך כלל שהוא יתב' אשר אין ערוך לקדושתו ועוצם אחדותו הפשוט וכל העולמות כלא חשיבין קמיה, ודאי באמת אינו שבח כלל שנשבחוהו יתב' שהוא ברוך ומפואר בכבוד מלכותו על עולמות נבראים שכולם שפלים ולא חשיבין קמיה כלל, רק שהוא יתב' במקום גדולתו תמצא ענותנותו שגורה רצונו לקבלו מאתנו לשבח. לזאת המשילוהו ז"ל לציקי קדירה. והתקינו שעב"פ לא נאמרוהו אלא בחשאי.

ולפי דרך הנ"ל יש לפרש פנימיות כוונתם ז"ל, היינו שאחר שיחדנוהו בפסוק 'שמע' שהוא רק אחד אחדות פשוט ואין עוד מלבדו כלל, וכל העולמות הם כאילו אינם במציאות כלל, אין נשבחוהו אחרי זה שהוא מבורך בכבוד מלכותו על עולמות, שגם העולמות ישנם במציאות והוא יתב' המולך עליהם, ואינו נחשב לשבח נגד עוצם יחוד פסוק 'שמע', אלא שגורה רצונו יתב'

שאעפ"כ נשבחהו בזה השבח, מחמת שכן הוא הענין מצד השגתנו והנהגתנו עפ"י יסודות וחקי תורה"ק שנבנו כולם על פי זה הבחינה כמו שנתבאר לעיל, לזאת נאמרהו בחשאי'.
(מתוך נפש החיים גיא, בהגהה. וע"ע: מכתב מאליהו ח"ג עמ' 255)

'... וכן אמרו שבטים על עצמן דגם בלבינו, אף שאין אנו נקיים מיצר הרע לגמרי כמוך, מעמקי לבנו דבוק בה' אחד. ועל זה אמר 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שזהו יחודא תתאה – דאף בברואי מטה קרוצי חומר שעדיין אין לבם ברשותם לגמרי, גם הם מיחודים שמו בכל יום תמיד באהבה. וזהו כבוד מלכותו דבכל משלה. ועל כן אמרו בחשאי ומשלו לציקי קדירה שהריחה בת מלך, דיש לה גנאי – כי דבר זה גנאי לכנסת ישראל כשאין לבם נקי לגמרי. אבל באמת 'יקר מחכמה וכבוד סכלות מעט' כי שאור מיעוטו יפה, כי קילוסו וכבוד מלכותו עולה יותר כשיש עדיין יצר בלב ועם כל זה לבבו מכיר יחודו יתברך ודאין עוד מלבדו. ועל זה אמרו טוב מאד – זה יצר הרע, ואף על פי שמצד הנשמה דטהורה היא בת מלך בעליונים הוא גנאי, מצד חיבורה בגוף שהוא מתחתונים יש לה הרגש ריח בציקי קדירה, שהוא דבר הנעשה משאור בעיסה. וריח הוא דבר שהנשמה נהנית בו. וציקי קדירה הוא המתבל הקדירה ומסיר הזוהמא ממנה. ובטן האדם דומה לקדירה המבשלת המאכל, וכמו שאמרו... דבזה הוא שורש התאוה הבא על ידי הנחש בחטא אדם הראשון באכילה. וכן עריות נקרא בלשון אכילה...'.
(מתוך קדושת השבת ו עמ' 33)

'בקריאת שמע ד' אחד כלולה ההשגה המיוחדת למעלת ישראל, שהיא מצד התורה, המופיעה מצד עצם כבודו ית' בשפע רצונו שממעל לעולמות, שאין עוד מלבדו, ולא שייך כלל לומר בה בעצמה ענין מלכות שהוא מצד ההתגלות שבעולמות. אכן מדרת ההשגה האנושית הכללית שהיא מצד העולמות, מוכרחת היא לבוא מתוך השלילות, לצייר דברים שהם חסרון בחוקו העליון ית' ולשלל ממנו, והרי זה כערך ציקי קדירה לשאב הזוהמא והפסולת מהקדירה. אמנם ענין האחד בעצמותו, ואתו כל מושגיו מסוד ד' ליראיו, אינם בגדר זה, ולפי מעלת ההשגה של ישראל שהיא ממה שלמעלה מהנבראים, גנאי הוא להתגדר בהשגה זו. אבל אי אפשר לבוא לאותה ההשגה הרוממה כי אם על ידי הקדמת זאת ההשגה שלמטה ממנה, לכן כשלא תאמר יש לה צער. ועל כן אומרים בחשאי, שהמושג מתוך הנבראים איננו מכוון בעצמותו לקלוסו ית' אלא לשלילת מדותיהם של מטה, באין אומר ודברים בלי נשמע קולם' (סידור עולת ראייה עמ' רמט). עוד בבאור כל הענין ע' בספר אוהב ישראל סו"פ ויחי; אור המאיר דרוש לשבועות ד"ה כי לא; פרי צדיק ח"ב לסעודת פדיון הבן ג.

דף נז

יעוד צווחה: צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים, דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה' –

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, האריך לדון אודות אפשרות שחיטה בכפפות. ונגע בין השאר בענין בזיון מצוה, ויצא לחלק בין שחיטת קדשים ושחיטת חולין מפני כמה טעמים. והנה כמה קטעים מדבריו (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב טז):